

ዳኞች፡- ተሻገር ገ/ሥላሴ

አልማው ወሌ

ዓለ. መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አዳነ ንጉሴ

አመልካች፡- አቶ አበራ ሁንዴ ከጠበቃ አቶ ደረጀ ኢተቻ ጋር ቀረቡ ተጠራ፡- የፊንፍኔ የደን ድርጅት ነገረ ፈጅ አቶ ዳንኤል ኢፎ - ቀረቡ መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን፤ መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

**ፍ ር ድ**

ይህ የሰበር ጉዳይ በፍርድ ቤት ውሳኔ መሠረት የተገኘን መብት መቃወም የሚቻልበትን አግባብ የሚመለከት ነው፡፡ የጉዳዩም መነሻ የአሁን ተጠሪ በአሁን አመልካች ላይ በኦሮሚያ ክልል ሰሜን ሸዋ ዞን በሱሉልታ ወረዳ ፍ/ቤት ያቀረበው ክስ ነው፡፡ የክሱም ይዘት በአሁን አመልካች በአቶ አበራ ሁንዴ እና በሥር 1ኛ ተከሣሽ በነበረው የኦሮሚያ ኢንቨስትመንት ኮሚሽን መካከል ከከሣሽ ዕውቅና ውጭ በከሣሽ ይዘታ ላይ ያደረጉት ውል/ስምምነት ይፍረስልኝ በማለት የአሁን ተጠሪ የፊንፍኔ የደን ድርጅት መጠየቁን የሚያስረዳ ነው፡፡

ተከሣሽም ቀርቦ ያነሳውን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ክርክር ፍ/ቤቱ ውድቅ ካደረገ በኋላ ከሣሽ የፊንፍኔ የደን ድርጅት በእኔ ይዘታ ላይ ግራ ቀኙ ያደረጉት ውል ይፍረስልኝ በሚል ክስ ያቅርብ እንጂ ይዘታው የእራሱ ለመሆኑ በቀጥታ የሚያስረዳ ማስረጃ አላቀረበም በኢንቨስትመንት ቢሮ አማካኝነት ለ2ኛ ተከሣሽ ለአሁን አመልካች የተሰጠው የመሬት ይዘታ የከሣሽ የፊንፍኔ ደን ድርጅት ይዘታ ለመሆኑ የሚያሳይ ካርታ የለም በሌላ በኩል የፊንፍኔ የደን ድርጅት ከክሱ ጋር አያይዞ ካቀረበው የማስረጃ ዝርዝር ውስጥ 2ኛ ተከሣሽ አበራ ሁንዴ ይህንን ክርክር የተነሳበትን የመሬት ይዘታ አስመልክቶ በሰሜን ሸዋ ከፍተኛ ፍ/ቤት ክስ አቅርቦ ካስወሰነ በኋላ ከኦሮሚያ ኢንቨስትመንት ቢሮ ካርታ እንዲሰጣቸው ተብሎ የተወሰነ መሆኑን የሚያስረዳ ማስረጃ እንዳቀረበ ተረድቻለሁ ስለሆነም 1ኛ የመሬት ይዘታው ባለመብት ለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ ባለማቅረብና 2ኛ ክርክር ያስነሳውን የመሬት ይዘታ አበራ ሁንዴ በውሳኔ ያገኘው መሆኑን ስለተረጋገጠ በዚህ የመሬት ይዘታ ላይ ከሣሽ የፊንፍኔ የደን ድርጅት ክስ የማቅረብ መብት ያለው ሆኖ አልተገኘም በማለት ወስኗል፡፡

በአሁን ተጠሪ በፊንፍኔ የደን ድርጅት የይግባኝ ቅሬታ አቅራቢነት መነሻ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የኦሮሚያ ሰሜን ሸዋ ከፍተኛ ፍ/ቤት በበኩሉ፤ ግራ ቀኙን የሚያከራክረው የሁከት ይወገድልኝ ጉዳይ እንደሆነ ገልጾ ተከሣሽ አበራ ሁንዴ በፊንፍኔ ደን ድርጅት የመሬት ይዘታ ላይ ሁከት ፈጥሯል ወይስ አልፈጠረም? የሚለውን ጭብጥ ለመለየት እራሱ ይግባኝ ባይ ያቀረበውን ማስረጃ ተመልክቻለሁ፡፡ እንደተመለከትኩትም በጉዳዩ ላይ የኦሮሚያ ኢንቨስትመንት ኮሚሽን በቁጥር ከአይአ/ፋይ/127/2001 በ08/03/2001 ዓ.ም የተፃፈው ደብዳቤ የሚያስረዳው አበራ ሁንዴ ለክርክሩ መነሻ በሆነው ይዘታ ላይ በሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ክስ መስርቶ

ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤትም ይዘታው የአበራ ሁንዴ መሆኑን አረጋግጦ ውል እንዲፈርምና የተዘጋጀለት የይዘታ ካርታ እንዲሰጠው በወሰነው ውሳኔ መሠረት በዚህ ፍ/ቤት ትዕዛዝ ታዞ ፈቃድና የመሬት ይዘታውን ማረጋገጫ ካርታ እንደሰጠ የሚያረጋግጥ ነው የኦሮሚያ ኢንቨስትመንት ቢሮ ፈቃድና የመሬት ይዘታ ካርታ ለአበራ ሁንዴ የሰጠው ኮሚሽኑ እራሱ ሳይሆን በሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ውሳኔ ስለመሆኑ ከላይ እንደተገለጸው የእራሱ የከሣሹ ማስረጃ ያመለክታል። ስለሆነም በዚህ ውሳኔ ላይ ተቃውሞ ቀርቦ በይግባኝ እስካልተሻረ ድረስ ማንኛውም አካል በፍ/ቤት የተሰጠውን ውሳኔ የመፈፀም ግዴታ አለበት። አበራ ሁንዴም መሬቱን ያገኘው በፍ/ቤት ውሳኔ መሠረት ስለሆነ በፊንፍኔ ደን ድርጅት ላይ ሁከት ፈጥሯል ለማለት አይቻልም።

ይግባኝ ባይ የአሁን ተጠሪ የእራሴ የመሬቱ ይዘታ ከህግ ውጭ ተሰጥቶብኛል የሚል ከሆነ አስቀድሞ የተሰጠውን ውሳኔ ማሰረዝና የውሳኔውን ህገ-ወጥነት የሚያሳይ ማስረጃ ማቅረብ ይጠበቅበታል። ይህንን አላደረገም ስለሆነም መልስ ሰጭ የነበረው የአሁን አመልካች በተጠሪ ላይ የፈጠረው ሁከት የለም በማለት የሥር የወረዳውን ፍ/ቤት ውሳኔ አፅንቶታል።

የአሁን ተጠሪ ከዚህ በላይ የተገለጸው የይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት የመጨረሻ ውሳኔ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ስለሆነ ሊታረም ይገባል በማለት ላቀረበው የሰበር አቤቱታ መነሻ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በፋይል ቁጥር 103065 የካቲት 07 ቀን 2003 ዓ.ም በዋለው ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ ለክርክር ምክንያት የሆነው መሬት በፊንፍኔ ደን ድርጅት ወሰንና ቁጥጥር ስር ያለ ስለመሆኑ ተከሣሽ ክዶ ያቀረበው ክርክር ስለሌለ እንዳመነ ይቆጠራል ከዚህም በቀር የይዘታ መሬቱ የፊንፍኔ ደን ድርጅት ስለመሆኑ የሚያመለክት ማስረጃ ቀርቧል። የኢንቨስትመንት ቢሮም በፍ/ቤት ትዕዛዝ ተገዶ በዚህ መሬት ላይ ፈቃድና ካርታ ለአበራ ሁንዴ መስጠቱን እንጂ በኢንቨስትመንት ቦርድ ታይቶ የተሰጠ አለመሆኑን በባፈው ደብዳቤ አረጋግጧል።

ስለሆነም የኦሮሚያ ኢንቨስትመንት ቢሮ ከአበራ ሁንዴ ጋር ተከራክሮ የተሰጠ ውሳኔ ካለ ሁለቱ ወገኖች በፈለጉት ሁኔታ ተከራክረው በተሰጠ ውሳኔ የመሬቱን ባለይዘታ ያስገድዳል የሚለው በጥርጣሬ መታየት ያለበት ጉዳይ ነው የሚለውን ሁሉ መሠረት አድርጎ የኢንቨስትመንት ቢሮ እና አበራ ሁንዴ ያደረጉት ህገወጥ ውል እና የኢንቨስትመንት ፈቃድ ሊሰረዝ ይገባል በማለት ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ላይ የአሁን አመልካች መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው በማለት ከተለያዩ የመከራከሪያ ነጥቦች አንጻር ቅሬታውን ዘርዘሮ ለዚህ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታ በማቅረቡ ተጠሪ የፊንፍኔ ደን ድርጅት ቀርቦ የበኩሉን ክርክር አቅርቧል።

እኛም ግራ ቀኙ በሰበር ደረጃ ካቀረቡት ክርክር እና በሥር በየደረጃው ከተሰጡት ውሳኔዎች አንጻር ጉዳዩን እንደተመለከትነው ግራ ቀኙን ያለያዮቸው ነጥቦች ከአንድ በላይ መሆናቸውን ተገንዝበናል። ይሁን እንጂ ከእነዚህ ጭብጦች መካከል ለጉዳዩ አወሳሰን ለአንዱ ቀድሞ ዕልባት መስጠት ብቻ ሌላውንም ክርክር ሊያስቀር እንደሚችል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 182/3/ እንደተደነገገው የአሁን አመልካች ክርክር ያስነሳውን መሬት በሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ውሳኔ መሠረት በይዘታው ሥር የገባ መሆኑ ከተረጋገጠ የመሬቱ ባለይዘታ ነኝ የሚለው የአሁን

ተጠሪ ይህን ይዘታ በዳኝነት ሊያስመልስ የሚችልበት ሥርዓት ምንድን ነው? የሚለው ጥያቄ በቅድሚያ ምላሽ የሚያሻው ሆኖ አግኝተነዋል።

የአሁን አመልካች በሰሜን ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ. 12536 በሆነው በቀረበው ክስ መነሻ ይህንን ለክርክሩ መንስኤ የሆነውን የመሬት ይዘታ በሚመለከት የአሮሚያ ኢንቨስትመንት ቢሮ ጽ/ቤት ከአመልካች ጋር ውል እንዲፈፀም፤ ፈቃድ እና ካርታም እንዲሰጥ የተወሰነበት ለመሆኑና በዚህም ውሳኔ መሠረት ውሉን እንዲደረግ ፈቃድና ካርታም እንደሰጠ በየደረጃው በሶስት እርከን በተዋቀሩት ፍ/ቤቶች ውሳኔ የተረጋገጠ ጉዳይ ነው።

የአሁን ተጠሪ በአሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት እንዳቀረበው የሚያነሳው ክርክር እኔ በማላውቀው ውሳኔ ልገደድበት አይገባም የሚል ነው።

የአሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎትም የሰጠው ትንታኔ የተመረከዘው ሁለት ተከራካሪ ወገኖች በፈለጉት አካላትን በሌላ ሰው የይዘታ መብት ላይ ተከራክረው ውሳኔ ቢያስወስኑ ይህ ውሳኔ የንብረቱን ባለይዘታ ሊያስገድደው አይችልም ህግና ደንብን ተከትሎ ባልተሰጠ ውሳኔ መሠረት ኢንቨስትመንት ቢሮ ተገዶ የፈፀመው ውል እና የሰጠው ፈቃድ እና ካርታ ህገ ወጥ ነው። ይህ ህገ ወጥ ውል ደግሞ ሊሰረዝ ይገባል በሚለው ምክንያት ላይ ነው።

እኛም ይህንን የተጠሪን ክርክር እና የሰበር ሰሚው ችሎት በሰጠው ፍርድ መነሻ ያደረገውን ትንታኔ ያለውን ህጋዊ መሠረት እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም በአንድ ጉዳይ በከሣሽነትና በተከሣሽነት በተሰየሙት ወገኖች መካከል ብቻ ክርክር ቢጀመር እነዚህ ወገኖች በሚከራክሩበት ጉዳይ መብት ወይም ጥቅም አለኝ የሚል ወገን ካለ ክርክር መጀመሩን እንዳተረዳ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 41 መሠረት በክርክሩ ጣልቃ በመግባት መብቱን የማስከበር መብት ያለው ስለመሆኑ የጉዳይ አመራር ፍትሃዊ እንዲሆንና በሥርዓት እንዲከናወን ለማስቻል ሲባል በተደነገገው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቱ ሥርዓቱ ተዘርግቷል።

ክርክሩ መጀመሩን ሳይረዳ እና ሳያውቅ ጉዳይ በከሣሽነትና በተከሣሽነት በተሰየሙት ወገኖች መካከል የተደረገው ክርክር ተጠናቆ መወሰኑ እንኳ ቢታወቅ ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ ይረዳ ዘንድ በውሳኔው መብቱ ተነክቷል የሚለው የክርክር ተካፋይ ያልነበረው ሰው ይህንን ውሳኔ ለመንቀፍ፤ ለመቃወም የሚችልበትም ሥርዓት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 358 እና ተከታይ ድንጋጌ ተበጅቷል።

በዚህ ፍርድም በፈረደው ፍ/ቤት መብቱን ከማስከበር ጀምሮ ከታች ወደ ላይ በተዋቀሩት ፍ/ቤቶች አማካኝነት ይህ መሰል ተከራካሪ ወገን እርሱ የክርክር ተካፋይ ሳይሆን የተሰጠው ውሳኔ ያስከተለበትን የፍትህ መንገድ ለማረም በሚያስችል ሁኔታ የተሟላ የማስተካከያ ሥርዓት በሀገራችን የህግ ሥርዓት ተቀምጧል።

አንዱ በህግ በተቋቋመ ፍ/ቤት የተሰጠው ውሳኔ በጎረቤት ክርክር ከጀመረበት ጊዜ ጀምሮ በውሳኔ እስኪቋቋም ድረስ ባለው የክርክር ደረጃ የተፈፀሙት የሥነ-ሥርዓት ጉድለቶች በእራሱ በፍ/ቤቱ የሚታረሙበትን አግባብ እና ሥርዓት ካስቀመጠ እንዲሁም በውሳኔ ከተቋቋመ በኋላ እንኳ ውሳኔው በእራሱ ውሳኔውን በሰጠው ፍ/ቤት እንደገና የሚታይበትን አማራጭ፤ ከዚህም በቀር እንደሁኔታው ከታች ወደ ላይ በይግባኝ አማካኝነት የተፈፀሙ የክርክር ግድፈቶች የሚታረሙበትን ሥርዓት በበቂ ሁኔታ ከዘረጋ በኋላ በዚህ በተዘረጋው ሥርዓት አለመፈፀም

ወይም በዚህ የማስተካከያ ሥርዓት አለመመራት ምን ውጤት እንደሚያስከትል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 212 በግልፅ ተመልክቷል።

በአንድ ጉዳይ የክርክር ተካፋይ መሆን የሚገባቸው ወገኖች እነማን ናቸው? በክርክር ተካፋይ መሆን የሚገባው ሲታለፍ በምን አካሄድ መታረም እንደሚገባው ከዚህ በላይ በተጠቀሰው መሠረት አንዱ በሥነ-ሥርዓት ህጉ ሽፋን የተሰጠው ጉዳይ ሆኖ ልዩ ልዩ አማራጮች ተደንግገዋል። በመሆኑም በዚህ በተደነገገው ሥርዓት መሠረት ጉዳዩ ሊመራ ያልቻለ መሆኑን የተገነዘበ ወገን ክርክሩ በመታየት ላይ እያለ ጣልቃ በመግባት፤ ከተወሰነም በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 358 መሠረት ፍርዱን በፈረደው ፍ/ቤት አማካኝነት ውሳኔው ተነስቶ እንደገና በሚታይበት ሥርዓት መጠቀም እንደሚችል በህጉ ተመልክቷል። ከዚህ በቀር ሥርዓት ሳይከተሉ በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት አለበት በማለት ብቻ ውሳኔው ዋጋ አልባ ሊሆን እንደማይችል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 212 ተደንግጓል።

ይህም የሆነበት ዋናው ምክንያት ክርክሮችን በዘፈቀደ ሳይሆን በሥርዓት በመምራት በአፋጣኝ እና በአነስተኛ ወጭ እንዲቋቋሙ ለማስቻልና የሀገሪቱ የፍ/ብ/ሔግ ፍትህ አስተዳደር ተገማች እንዲሆን ለማድረግ ታስቦ ነው። ከዚህ አንፃር አሁን የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት የኦሮሚያ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚው ችሎት በሰጠው የህግ ትርጉም ላይ ሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች ከሃሽና ተከሃሽ በፈለጉት አካሄድ ተከራክረው የሚሰጠው ውሳኔ በክርክሩ ተሳታፊ ያልነበረን ወገን ከቶውንም ቢሆን ሊያስገድደው አይችልም በማለት የተከተለው አተረጓጎም ሥርዓት ያልተከተለ፤ ማናቸውም ክርክር በሥርዓት ሳይሆን በዘፈቀደ እንዲከራከር በር የሚከፍት ለህግ የበላይነት ተፃራሪ የሆነ አተረጓጎም በመሆኑ የህግ መሠረት ያለው ሆኖ አላገኘውም።

ስለሆነም የአሁን አመልካች ክርክር ያስነሳውን የመሬት ይዘታ በእጁ ያደረገው በፍ/ቤት ውሳኔ መሆኑ ስለተረጋገጠ የአሁን ተጠሪ ይህ ውሳኔ መብቴን ነክቷል የሚል ከሆነ ሥርዓቱን ጠብቆ ማስለወጥ ከሚችል በቀር በዚያው ጉዳይ አዲስ ክስ ለማቅረብ የሚያስችል ሥርዓት በሌለበትና ይህንን ለማድረግም ተጠሪ መብት የሌለው መሆኑ እየታወቀ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ይህንኑ ያለ ሥርዓት የቀረበውን ክስ መነሻ አድርጎ የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሥነ-ሥርዓታዊ ህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ስለተገኘ የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል።

**ው ሣ ኔ**

1. የኦሮሚያ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በፋይል ቁጥር 103065 በ07/6/2003 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ ተሸሯል።
2. ይህ ውሳኔ የአሁን ተጠሪ በዚህ የፍርድ ሐተታ እንደተገለፀው ቀደም ሲል በመ/ቁ 12536 የተሰጠው ውሳኔ የይዘታ መብቴን ያስቀረ፤ መብቴን የነካ ነው በማለት ለመንቀፍ በሥነ - ሥርዓት ህጉ መሠረት መጠየቅና ማሳረም የሚችል ከሆነ በዚህ ሥርዓት መሠረት ከመፈፀም በቀር በህግ በተቋቋመ ፍ/ቤት የተሰጠን ውሳኔ ሌላ አዲስ ክስ በሌላ ፍ/ቤት በማቅረብ ለማስለወጥ የሚያስችል መብት የለውም ብለናል።
3. የዚህ ሰበር ክርክር ላስከተለው ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል። መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሃ/ዲ